

Het VN-Verdrag over de rechten van mensen met een handicap in Nederland

Presentatie op het Nationaal Dovencongres, op 23 september 2010 te Den Bosch

Dr. Martin Schuurman, Kalliope Consult

1. Waarom dit VN-Verdrag?

In Nederland zijn, aldus Kröber (2010), met betrekking tot mensen met een handicap de nieuwe sleutelwoorden: volwaardig burgerschap, deelname aan de samenleving en inclusie. We zien die woorden terug in het beleid van de overheid en iedere zichzelf respecterende zorginstelling. Maar daarmee zijn we er niet. De rapportages van het Sociaal en Cultureel Planbureau, kwaliteitsevaluaties en recent onderzoek van het Nivel stemmen ons somber over de discrepantie tussen 'gedacht beleid en uitgevoerd beleid'. Mensen met een handicap worden nog te vaak buitengesloten. 'Zo moeten ouders vaak leuren met hun gehandicapte kind om het op een reguliere school geplaatst te krijgen, is een betaalde baan voor iemand met een handicap meer uitzondering dan regel, zijn de sociale netwerken van mensen vaak schraal en wordt de vrije tijd vooral doorgebracht in clubs speciaal voor mensen met een handicap. Niet omdat mensen dat allemaal zo graag willen. Wel omdat er veel letterlijke en figuurlijke drempels zijn. Niet welkom zijn in de samenleving is vaak de reden om te kiezen voor het speciale.'

Hoe kunnen we een samenleving realiseren waar iedereen terecht kan en zich welkom weet? Er zijn volgens Kröber drie strategieën om aan de inclusieve samenleving te werken.

1. Van de samenleving mag inzet worden verwacht. Op lokaal niveau zijn de gemeenten en de zorg- en welzijnorganisaties, maar ook werkgevers, het onderwijs en vele andere partijen aan zet om ook mensen met een handicap 'welkom te heten'. Het gaat om diversiteit in de praktijk gestalte geven, met de rechten en plichten die daar voor iedereen bij horen.
2. Wet- en regelgeving kan een belangrijke steun in de rug geven. Bijvoorbeeld om gelijke behandeling af te kunnen dwingen. Een stap in de goede richting in Nederland is de Wet gelijke behandeling gehandicapten en chronisch zieken Wgbh/cz.
3. Mensen met een handicap en hun belangenbehartigers hebben zelf een verantwoordelijkheid om bij te dragen aan een gevarieerde samenleving.

Het VN-Verdrag van de Rechten van mensen met een handicap past naadloos in deze strategieën. Door het Verdrag te ratificeren verplicht Nederland zich tot het nemen van tal van niet vrijblijvende maatregelen die gericht zijn op het realiseren van een volwaardige positie van mensen met een handicap in de samenleving.

Op 13 december 2006 heeft de Verenigde Naties dit verdrag aangenomen (VN, 2006). Op 30 maart 2007 ondertekende Nederland het Verdrag. Veel VN-lidstaten hebben het Verdrag sindsdien geratificeerd. Op 3 mei 2008, toen voldoende landen hadden geratificeerd, werd het Verdrag formeel van kracht. Nederland heeft wel ondertekend, maar nog niet geratificeerd.

Het Verdrag is voorbereid door een VN-werkgroep die door de Algemene Vergadering, bij Resolutie 56/168 van 19 december 2001, werd ingesteld en tussen 2001 en 2006 acht maal bijeenkwam. In die werkgroepbijeenkomsten was een grote participatie van wereldorganisaties van gehandicapte mensen zoals Disabled People International (DPI), World Blind Union (DPI), World Federation of the Deaf (WFD), European Disability Forum (EDF) en nog meer internationale en regionale organisaties van gehandicapten. Ook de Europese Unie (EU) was, en is nog steeds, partij.

Waarom een verdrag speciaal voor mensen met een handicap? Reden hiervoor is dat de algemene mensenrechten niet ver genoeg doorwerken waardoor er aparte verdragen nodig zijn voor groepen waarvoor de algemene mensenrechtenverdragen niet toereikend zijn. Dit Verdrag is daar een voorbeeld van. Met het Verdrag wordt dus erkend dat van integratie nog geen sprake is.

Eerdere verdragen en regels gingen aan dit Verdrag vooraf. Zo verschenen er Standaardregels (VN, 1994), die een uiting waren van het belang dat men aan burgerschap van mensen met een handicap hecht. Deze Standaardregels waren echter niet verplichtend, met het Verdrag van nu ligt dat anders.

2. De inhoud van het VN-Verdrag

In het Verdrag worden geen nieuwe rechten genoemd. Het is eerder een opsomming, een catalogus van wat je in andere verdragen al ziet. Het hart van het Verdrag is dat mensen met een handicap mensen zijn bij wie je geen inbreuk op rechten en vrijheden mag doen.

De volgende vier artikelen zijn in het bijzonder belangrijk voor dove mensen.

Artikel 2: Definities

Dit artikel geeft definities van gebruikte begrippen. Zo omvat 'taal' gesproken taal, gebarentaal en andere vormen van niet-gesproken taal.

Artikel 3: Grondbeginselen

Hierin worden de grondbeginselen van het Verdrag opgesomd. Deze zijn:

- a. Respect voor de inherente waardigheid, persoonlijke autonomie, met inbegrip van de vrijheid zelf keuzes te maken, en de onafhankelijkheid van personen.
- b. Non-discriminatie.
- c. Volledige en daadwerkelijke participatie in, en opname in de samenleving.
- d. Respect voor verschillen en aanvaarding dat personen met een handicap deel uitmaken van de mensheid en menselijke diversiteit.
- e. Gelijke kansen.
- f. Toegankelijkheid.
- g. Gelijkheid van man en vrouw.
- h. Respect voor de zich ontwikkelende capaciteiten van kinderen met een handicap en eerbiediging van het recht van kinderen met een handicap op het behoud van hun eigen identiteit.

Artikel 9: Toegankelijkheid

Dit artikel geeft aan dat de toegang tot de omgeving, op voet van gelijkheid met anderen, gegarandeerd wordt. Hierbij behorende maatregelen, die mede de identificatie en bestrijding van obstakels en barrières voor de toegankelijkheid omvatten, zijn van toepassing op:

- a. Gebouwen, wegen, vervoer en andere voorzieningen in gebouwen en daarbuiten, met inbegrip van scholen, huisvesting, medische voorzieningen en werkplekken.
- b. Informatie, communicatie en andere diensten, met inbegrip van elektronische diensten en nooddiensten.

Tot het garanderen van toegankelijkheid behoren ook het vaststellen van minimumnormen, monitoren van toegankelijkheid van diensten, trainen van betrokkenen, bewegwijzering en braille, vormen van hulp en bemiddeling door mensen (met inbegrip van begeleiders, mensen die voorlezen en professionele dovertolken om de toegang tot gebouwen en andere faciliteiten die openstaan voor het publiek te faciliteren). En ook: het ontwerp, de ontwikkeling, productie en distributie van toegankelijke informatie- en communicatietechnologieën en de bevordering van communicatiesystemen in een vroeg stadium, opdat deze technologieën en systemen tegen minimale kosten toegankelijk worden.

Artikel 21: Vrijheid van mening en meningsuiting en toegang tot informatie

Landen dienen maatregelen te nemen om te waarborgen dat personen met een handicap het recht op vrijheid van mening en meningsuiting kunnen uitoefenen, onder meer door:

- a. Personen met een handicap tijdig en zonder extra kosten voor het publiek bedoelde informatie te verschaffen in toegankelijke vormen en technologieën, geschikt voor de verschillende soorten handicaps.
- b. Het aanvaarden en faciliteren van het gebruik van gebarentalen, braille, ondersteunende communicatie en alternatieve vormen van communicatie en alle andere toegankelijke middelen, communicatiemogelijkheden en -formats naar keuze van personen met een handicap in officiële contacten.
- c. Private instellingen die diensten verlenen aan het publiek, ook via het internet, aan te sporen informatie en diensten ook in voor personen met een handicap toegankelijke en bruikbare vorm te verlenen.
- d. De massamedia, met inbegrip van informatieverstrekking via het internet, aan te moedigen hun diensten toegankelijk te maken voor personen met een handicap.
- e. Het gebruik van gebarentalen te erkennen en te bevorderen.

Samenhang tussen artikelen 9 en 21

Er is een samenhang tussen toegankelijkheid en persoonlijke mobiliteit (artikel 9) en de vrije meningsuiting (artikel 21).

Voorbeeld: Men kan het recht hebben op vrije, geheime verkiezingen, maar als men in een rolstoel zit en het stemlokaal is op de derde verdieping en alleen met een smalle trap te bereiken, of als men als blinde de stemcomputer niet kan bedienen, dan heeft men aan dat stemrecht niets. Hetzelfde geldt voor dove mensen: als Tv-uitzendingen en debatten van politieke partijen niet ondertiteld zijn of vergezeld gaan van gebarentaal, ontvangen zij niet de informatie die nodig is om hun mening vrij te uiten.

Belangrijk kenmerk van het Verdrag is dat expliciet wordt uitgegaan van het zgn. sociale model van handicap. Kern van dit model is dat het hebben van een beperking niet gezien wordt als een individueel probleem, niet als een handicap die jou als mens buiten de samenleving plaatst, maar als een probleem dat in de samenleving ligt. Het probleem van de handicap is het gevolg van maatschappelijke, culturele of fysieke barrières.

Rapportageplicht

Het Verdrag regelt, in artikel 33, ook het in de gaten houden van de implementatie van het Verdrag zelf. Elk land dient regelmatig aan de VN te rapporteren over de maatregelen die zijn genomen om zijn verplichtingen vanuit dit Verdrag na te komen, evenals over de vooruitgang die in dit verband is geboekt. Bijvoorbeeld, hoe staat het met de toegankelijkheid van kunst-informatie in musea voor dove mensen?

Landen worden gevraagd in de rapportages een open en transparante procedure te volgen. In de rapporten kunnen factoren en problemen worden vermeld die van invloed zijn op de mate waarin de verplichtingen vanuit het Verdrag worden vervuld. Dit artikel vraagt om een onafhankelijke instantie voor het bevorderen, beschermen en monitoren van het VN-Verdrag.

3. Implementatie in Nederland: hoe staan we er voor?

Het voorbereidingsproces

In Nederland wordt de ratificatie thans ambtelijk voorbereid. Dit houdt in dat voor allerlei artikelen van het VN-Verdrag door bewindspersonen moet worden onderzocht wat deze betekenen voor het eigen beleidsterrein (onderwijs, wonen, verkeer, etc.). Het gaat in feite om twee systemen van regelgeving die op elkaar moeten aansluiten.

Over de actuele situatie kunnen we lezen in de toelichting op de Rijksbegroting 2011 die op 21 september 2010 door de demissionaire regering is ingediend. Het kabinet meldt dat de consequenties van het VN-Verdrag voor de Nederlandse wetten in kaart zijn gebracht. De hierop gebaseerde wetsvoorstellen (goedkeuringswet en invoeringswet) worden dit najaar aan de Raad van State voorgelegd. Ook meldt het kabinet dat aan de Raad van State een wetsvoorstel is voorgelegd voor de oprichting van een nationaal mensenrechteninstituut dat (onder meer) toezicht op de naleving van dit verdrag zal houden. Ten slotte kondigt het kabinet aan € 0,3 miljoen te willen besteden aan activiteiten gericht op de bekendheid van dit VN-Verdrag.

Bij brief laat de Minister van Buitenlandse Zaken op 11 oktober 2010 weten dat 'de voorbereiding inmiddels zover gevorderd is dat snel na het aantreden van het nieuwe kabinet de formele besluitvormingsprocedure met betrekking tot de wetgeving, nodig voor de goedkeuring van het verdrag, gestart kan worden.' (Buza, 2010). Op de website van het Ministerie van VWS staat 1 juli 2011 genoemd als verwachte datum waarop het Verdrag in ons land van kracht is.

Ook niet-gouvernementele organisaties (NGO's) worden bij de voorbereiding van de ratificatie betrokken. Zo werd in 2009 een werkconferentie gehouden met vertegenwoordigers van departementen, belangenorganisaties en rechtswetenschappers, met als doel door middel van discussie een duidelijker beeld te verkrijgen van de knelpunten en beleidsrichtingen rond de implementatie van het Verdrag.

De invloed van mensen met een handicap zelf op de voorbereiding en implementatie loopt via hun belangenorganisaties en in het bijzonder de koepels waar die belangenorganisaties op hun beurt bij zijn aangesloten (CG-Raad, Coalitie voor Inclusie). Een gelaagde vertegenwoordiging dus.

Dat is anders dan in andere landen, waar met betrekking tot specifieke zaken de betreffende organisaties direct worden geraadpleegd, dus als het gaat om zaken die directe betrekking hebben op dove mensen, worden zij geconsulteerd.

Stand van zaken inhoudelijk

De Coalitie voor Inclusie heeft in februari van dit jaar een congres gehouden over het VN-Verdrag. Ter voorbereiding daarvan is de stand van zaken opgemaakt van de situatie met betrekking tot de rechten van mensen met een handicap en inclusie in Nederland. De resultaten zijn in een rapport weergegeven (Coalitie voor Inclusie, 2010). Enkele samenvattende uitkomsten zijn:

- Het domein Wonen/leven in de samenleving. De aandacht voor toegankelijkheid van mensen met een beperking neemt toe. Zo zijn steeds meer overheidsgebouwen toegankelijk voor rolstoelhouders. Tegelijkertijd zien we in ons land voor mensen met een beperking nog onvoldoende beschikbaarheid van (aangepaste) woningen, een lage acceptatiebereidheid van buurtbewoners, onvoldoende toegankelijkheid en beschikbaarheid van infrastructurele voorzieningen (bibliotheek, winkels, speelmogelijkheden) en te weinig mogelijkheden voor besteding van vrije tijd.
- Het domein Onderwijs. Geleidelijk nemen meer kinderen met een verstandelijke beperking, vooral kinderen met Down Syndroom, deel aan regulier basisonderwijs. Maar het is niet gelukt om leerlingen met een handicap structureel in het reguliere onderwijs te krijgen. Een monitoring van de Europese Unie concludeerde enkele jaren

geleden: 'Over de hele linie blijft het gesegregeerde systeem in stand.' (OSI, 2005). En de inspectie wijst op de lage kwaliteit van onderwijs en ondersteuning aan kinderen met een handicap (Inspectie van het Onderwijs, 2009).

- Het domein Arbeid. Er is sprake van een geringe deelname van mensen met een handicap aan het reguliere, betaalde arbeidsproces (dat wil zeggen: in loondienst bij particuliere werkgevers, in loondienst bij de overheid of werkzaam als freelancer/zelfstandige). Ook is er nauwelijks doorstroming van begeleid werken in de Wsw naar een vaste baan in een gewoon bedrijf. En er is een veelheid van wetten (WIA, Wajong, Wsw, ZW, Wazo, WAO, AWBZ) die arbeid en inkomen van mensen met een handicap regelen maar elk hun eigen invalshoek hebben. Wat resulteert in een rommelig geheel vol tegenstrijdigheden.

4 Implementatie in Nederland: wat moet er gebeuren?

Het VN-Verdrag geeft mogelijkheden en kansen hier wat aan te doen. Het Verdrag is, aldus Towell (2008), ook een routemap voor leiderschap en implementatie: *'The Convention itself of course is not just a statement of rights: it is also a broad route map for government leadership in implementation.'*

Hoe luidt de routemap voor Nederland? Er is sprake van vijf parallel lopende routes.

Route 1: Van zorgpolitiek naar politiek van mensenrechten

We komen uit een verleden waarin mensen met een handicap allereerst mensen waren die verzorgd moesten worden. Daarvoor moesten zij eerst ziek verklaard worden, een medisch etiket krijgen. Dat laatste was (en is nog steeds) een soort voorwaarde om van voorzieningen gebruik te mogen en kunnen maken: dat je jezelf in die positie van 'afwijkende' laat plaatsnemen. Dat heet 'zorgpolitiek'.

Het VN-Verdrag heeft als rode draad de zelfbeschikking van mensen met een beperking. Daarvoor is nodig dat zelfredzaamheid en het kunnen nemen van eigen verantwoordelijkheid in het sociale verkeer worden vergroot. En daarvoor is nodig dat deze mensen een sterkere rechtspositie krijgen. En die moet worden gegarandeerd door (wetgeving over) gelijke behandeling. Dat is de keten waar het hier om gaat. Met andere woorden, we zijn op weg van een situatie van uitsluitend verzorging naar een situatie waarin sprake is van rechten, waardering en gelijkwaardigheid; en verzorging waar dat nodig is.

Dat het hier gaat om manier van kijken en denken laat het nu volgende citaat van Sigrid Graumann (2009) zien.

'Voor een effectieve uitvoering van de conventie is het nodig dat de slag wordt gemaakt van liefdadigheidsbeleid naar een politiek van mensenrechten.' (...) De conventie legt de nadruk op autonomie en houdt tegelijkertijd voortdurend rekening met de kwetsbaarheid en afhankelijkheid van mensen. Door te onderkennen dat wij allemaal noodzakelijkerwijs kwetsbare wezens zijn, die opgroeien in afhankelijkheid en vroeg of laat in afhankelijkheid zullen terugvallen, zorgt de conventie voor een verruiming van het begrip mensenrechten. Daarmee kan de conventie niet alleen bijdragen aan het emancipatieproces van gehandicapten maar van de gehele maatschappij.'

Route 2: Zoveel mogelijk algemeen beleid

Er zijn drie niveaus van aanpassingen van de samenleving aan mensen met een handicap. Het Verdrag stelt als norm dat zo veel mogelijk aanpassingen worden gemaakt

voor een zo groot mogelijke groep. Als je echt inclusief beleid in je vaandel hebt, dan voer je geen enkel beleid dat mensen uitsluit. Dat is het niveau van *algemeen beleid*. Bijvoorbeeld: alle voertuigen voor openbaar vervoer zijn toegankelijk voor mensen in een rolstoel, alle omroepberichten op stations zijn direct in leesbare vorm op borden beschikbaar. Als dat (nog) niet mogelijk is, kom je op *specifiek beleid*. Voorbeelden daarvan zijn Valys, Wsw, speciaal onderwijs, blindenonderwijs, dovenonderwijs, e.d. Tenslotte is er de *individuele aanpassing*, zoals de taxi of aanpassing van de werkplek.

In Nederland hebben we ons in het verleden nogal gericht op de tweede en derde categorie, die van specifiek beleid en individuele aanpassingen. Het is tijd voor meer algemeen beleid. Het VN-Verdrag zet daartoe aan. Het zorgt er voor dat lacunes in huidige wetgeving kunnen worden opgevuld. Een voorbeeld is de Wet gelijke behandeling gehandicapten en chronisch zieken (Wgbh/cz).

Voorbeeld: Een blinde man komt in het fitnesscentrum. Het centrum wijst hem af, hij heeft begeleiding nodig. Hij gaat naar de gemeente (beroep op de Wmo) maar die doet hetzelfde: hij moet maar een andere sport kiezen. De man staat dus met lege handen. Hij kan niet naar de Commissie Gelijke Behandeling, want goederen en diensten zijn niet in Wgbh/cz opgenomen. Een vrouw met hoofddoek wordt ook afgewezen, hoewel zij een speciale sporthoofddoek heeft ('is ons beleid, geen hoofddeksel'). Zij kan wel naar de Commissie Gelijke Behandeling omdat de antidiscriminatiewet op basis van ras, leeftijd en geslacht wel alle domeinen bestrijkt.

Als het VN-Verdrag geratificeerd zou zijn kon de blinde man, ondanks het feit dat de Wgbh/cz nog niet is uitgebreid, toch wel naar de rechter stappen. Materiële gelijkheid, dat wil zeggen dat iedereen hetzelfde moet kunnen bereiken, is in het Verdrag immers belangrijk. Dat geeft een duw naar de overheid om maatregelen te nemen.

Een andere wet waarmee het VN-Verdrag een duidelijke relatie heeft, is de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Deze wet is sinds 2006 van kracht. Het VN-Verdrag en de Wmo sluiten op elkaar aan; ook de Wmo is immers een participatiewet. Men kan de Wmo zien als een uitvoering van het VN-Verdrag. Het Verdrag kan inspireren om de Wmo vanuit het perspectief van rechten en gelijkwaardigheid verder in te vullen.

Route 3: Naar inclusie op domeinen

Vanuit het VN-Verdrag kunnen we komen tot wegen die leiden naar inclusie op de diverse leefdomeinen. Met betrekking tot eerder genoemd drietal domeinen betekent dit het volgende.

Domein Wonen/leven in de samenleving:

- Sterkere toepassing van het principe van '*independent living*', dat wil zeggen dat mensen de wettelijke positie dienen te hebben om, zo nodig met assistentie, echt zelfstandig te leven. Dat zij in staat worden gesteld om te kiezen waar, met wie en hoe zij samenwonen.
- Aanwezigheid van buurtgenoten die bereid zijn nieuwe bewoners te accepteren.

Domein Onderwijs:

- Versteving van de weg naar inclusief onderwijs door een andere trekrichting te kiezen, namelijk die van goed onderwijs voor iedereen in reguliere scholen. Scholen mogen leerlingen niet weigeren. Met andere woorden, het individuele recht wordt verzilverd door scholen geen gelegenheid te geven 'nee' te zeggen. Scholen worden hiervoor natuurlijk gefaciliteerd. Deze trekrichting sluit goed aan bij het VN-Verdrag. Het Verdrag helpt ons ervoor te zorgen dat de keuzevrijheid van ouders en leerlingen gemakkelijker richting regulier onderwijs kan gaan. Het mag worden opgevat als een aanmoediging van huidige good practices (echt inclusief onderwijs bestaat in Nederland niet omdat het systeem

dit nauwelijks toelaat) en een dringende uitnodiging om alle nodige ruimte te bieden voor nieuwe initiatieven.

- Expliciete communicatie naar de samenleving dat de reguliere school uiteindelijk de plaats is waar alle kinderen en jongeren met en van elkaar zullen leren en elkaar zullen ontmoeten. Een dergelijke keuze vertrekt vanuit het inclusieve denken en vanuit inclusieve waarden als de basis voor een samenleving, namelijk gelijkwaardigheid, gelijke behandeling, medezeggenschap, participatie en emancipatie. Deze waarden sluiten nauw aan bij de grondbeginselen van het VN-Verdrag.

Domein Arbeid:

- Vergroting van de werkgelegenheid door aanpassing van de werkgever, bijvoorbeeld door werkgevers in particuliere sectoren en overheidssectoren te verplichten arbeidsplaatsen aan mensen met een handicap beschikbaar te stellen.
- Vergroting van de werkgelegenheid door aanpassing van het werk en de werkomgeving, bijvoorbeeld door het componeren van passend werk en een passende arbeidsplaats.
- Vergroting van de werkgelegenheid door aanpassing van de persoon met een handicap, bijvoorbeeld in het bieden van en verplichten tot scholing, training, begeleiding en gebruik van persoonlijke hulpmiddelen.

Route 4: Meer bewustwording in de samenleving

De volgende route is die van meer bewustwording in de samenleving van de aanwezigheid van mensen met een handicap en hun rechten.

Bewustwording begint met geïnformeerd zijn. Daarvoor te zorgen is een belangrijke taak voor de overheden, landelijk en lokaal. Om ervoor te zorgen dat naleving van bijvoorbeeld de Wgbh/cz, en daarmee de effectiviteit ervan, niet in de weg wordt gestaan door de onbekendheid van de wet, dient de overheid haar voorlichtende taak actiever ter hand te nemen. Dat geldt voor alle terreinen waarop de Wgbh/cz van toepassing is (arbeid, beroepsonderwijs, primair en voortgezet onderwijs, wonen). Zorg bijvoorbeeld in het beroepsonderwijs dat personeel en deelnemers van instellingen beter geïnformeerd zijn over hun rechten en plichten op grond van de Wgbh/cz. Stimuleer instellingen voor beroepsonderwijs om informatie over studeren met een beperking op te nemen in studiegidsen, folders en op websites, en bevorder dat in het curriculum van docentenopleidingen een standaardonderdeel wordt opgenomen over hoe ondersteuning geboden kan worden aan deelnemers met een handicap.

De meeste bewustwording en beeldvorming komen bij mensen tot stand door het in aanraking komen met goede voorbeelden in de praktijk. De overheid kan hierin sturen door organisaties tot goede praktijken aan te zetten. Neem inclusief beleid en gedrag dus op als voorwaarde om subsidie te krijgen, bijvoorbeeld bij vrije tijdorganisaties. Met betrekking tot het VN-Verdrag: maak als overheid meer gebruik van de media. Organiseer een publiekscampagne om het VN-Verdrag bij Nederlanders te laten 'landen'. Mensen met een beperking kunnen daaraan meewerken.

Laten we ons vooral realiseren dat informatie, voorlichting, beeldvorming en bewustwording geen doelen op zichzelf zijn maar stuk voor stuk middelen om te komen tot een samenleving waarin mensen – vanzelfsprekend, natuurlijk, eigenlijk zonder erover na te hoeven denken – bijdragen aan de kwaliteit van bestaan van hun medemens met een handicap en daardoor aan hun eigen kwaliteit van bestaan. Dat is wat we inclusie noemen.

Voorbeeld: Het NS station in Utrecht gaat de komende tien jaar volledig op de schop. Op de tekentafels worden voorzieningen voor mensen met een handicap in de plannen ingetekend. Maar daarmee zijn die voorzieningen er nog niet. In de uitvoering van

bouwprojecten zitten altijd momenten van 'hoe moeten we dit nu doen?'. Het helpt wanneer bouwvakkers en hun voormannen kunnen kijken en denken vanuit de positie van de persoon met een handicap, zij zich kunnen voorstellen hoe het is om gehandicapt te zijn en dezelfde zaken te willen, te moeten en te mogen als iedereen (kaartjes kopen, wisselen van hoogteniveau en perrons, koffie kunnen kopen). En dat het succes van het resultaat dus niet uitsluitend afhankelijk is van de controleurs die eens per week de bouwplaats bezoeken.

Route 5: Meer inbreng door mensen met een handicap

Het VN-Verdrag schrijft staten voor dat zij bij de ontwikkeling en implementatie van wetgeving en beleid tot uitvoering van het Verdrag en bij andere processen van besluitvorming over aangelegenheden die betrekking hebben op personen met een handicap, 'nauw overleg plegen met personen met een handicap, met inbegrip van kinderen met een handicap, en betrekken hen daar via hun representatieve organisaties actief bij.' (artikel 4).

Het betrekken van mensen met een handicap – bij de invulling van toegankelijkheid, regelgeving, opzetten van lokale voorzieningen, etc. – mag dus geen vrijwillige en vrijblijvende zaak zijn. Door de verplichting vanuit het VN-Verdrag om mensen met een handicap inbreng te laten hebben ontstaat de mogelijkheid tot sturing. Al 15 jaar geleden werd dit door Theresia Degener (1995) als volgt onder woorden gebracht:

'Mensenrechtenbeleid bevrijdt de gehandicaptenbeweging van het paradigma van de modelinvalide en geeft gehandicapten de kans zelf - als politieke subjecten - de gehandicaptenpolitiek te sturen, in plaats van als objecten beheerd te worden door een zorgpolitiek van de overheid, welke gebaseerd is op 'zieligheidsdenken'. Tegenover de beschikking van buitenaf door niet-gehandicapte gehandicaptenexperts plaatst het mensenrechtenparadigma zelfbeschikking van gehandicapten, omdat zij de beste experts voor gehandicaptenpolitiek zijn.'

In Nederland loopt, zoals gezegd, de betrokkenheid van mensen met een handicap doorgaans via vertegenwoordigende organen, en daar weer de koepels van. Die betrokkenheid mag zo hier en daar wel een niveau lager, dat wil zeggen dat categorale vertegenwoordigende organen, zoals het Dovenschap of de belangenorganisatie van mensen met een verstandelijke beperking, direct worden geconsulteerd.

Maar deze organisaties moeten daar ook zelf initiatief in nemen en de kansen en mogelijkheden grijpen en zo nodig creëren. Dat geldt ook voor de dovengemeenschap in ons land. Ter afsluiting volgen vijf suggesties hiervoor:

1. Ga na welke kwesties er voor de dovengemeenschap spelen, op het gebied van onderwijs, werk, communicatie, etc. En maak daarin onderscheid tussen algemene problemen (die ook voor andere mensen met een handicap gelden) en specifiek problemen (die allen of vooral voor de doven gelden). Maak daarnaast onderscheid tussen de niveaus waarop kwesties spelen (landelijk, gemeentelijk).
2. Welke kwesties verdienen aandacht, welke problemen een oplossing? En welke het meest? Maak dus een probleemanalyse. Stel vast aan welke punten je wilt werken, wat je daarop wilt bereiken en op welke termijn.
3. Laat de invloed op algemeen beleid en het oplossen van algemene problemen (die de dovengemeenschap overstijgen), aan anderen over (CG-Raad, Coalitie voor Inclusie). Maak voor de overige zaken een actieplan van belangenbehartiging en beïnvloeding.
4. Laat je stem niet afhangen van hoe serieus de andere partijen (overheid, ambtelijk apparaat, dienstverleners) je nemen. Door je zichtbaar te maken en aan de weg te timmeren wordt je vanzelf serieus genomen. Zichtbaarheid is iets dat ook kan worden afgedwongen.

5. Houdt de mensenrechtenpolitiek als leidraad, laat je niet verleiden om mee te gaan in de mentaliteit van zorgpolitiek. En gebruik wet- en regelgeving; met voortdurend het VN-Verdrag als naslagwerk in de hand.

Literatuurverwijzingen

Buza, Ministerie van Buitenlandse Zaken (2010). *Brief aan de Tweede Kamer met betrekking tot Verdrag inzake de rechten van mensen met een handicap* (d.d. 11 oktober 2010). Den Haag: Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Coalitie voor Inclusie (2010). *Tekenen en dan.....? Stand van zaken en aanbevelingen voor de implementatie van het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. Werkdocument voor de conferentie van 8 februari 2010*. Samengesteld door dr. Martin Schuurman. Utrecht: Coalitie voor Inclusie.

Degener, Theresia (1995). *Menschenrechte als neues Paradigma der Behinderten Bewegung? Essay*. Uit het Duits vertaald door Hilde Mattes, Wendy Faber, Arko Oderwald en Agnes van Wijnen. In: www.kantel.nl.

Graumann, Sigrid (2009). *Assistierte Freiheit: Von einer Behindertenpolitik der Wohltätigkeit zu einer Politik der Menschenrecht*. Proefschrift Universiteit Utrecht.

Inspectie van het Onderwijs (2009). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2007/2008*. Den Haag: Inspectie van het Onderwijs.

Kröber, Hans (2010). Voorwoord in: Coalitie voor Inclusie (2010). *Tekenen en dan.....? Stand van zaken en aanbevelingen voor de implementatie van het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. Werkdocument voor de conferentie van 8 februari 2010*. Samengesteld door dr. Martin Schuurman. Utrecht: Coalitie voor Inclusie. Pag. 5.

OSI, Open Society Institute (2005). *Toegang tot onderwijs en arbeid voor mensen met een verstandelijke beperking. Monitoring rapport Nederland*. Budapest: OSI.

Towell, D. (2008). *Exploring strategies for achieving equal citizenship*. Presentation to the International Association for the Scientific Study of Intellectual Disability, Cape Town, August 2008.

VN, Verenigde Naties (1994). *Standaardregels betreffende het bieden van gelijke kansen voor gehandicapten. Resolutie 48/96*. Rijswijk: Interdepartementale Stuurgroep Gehandicaptenbeleid.

VN, Verenigde Naties (2006). *Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap*. New York, 13 december 2006. *Traktatenblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, Jaargang 2007, nr. 169.

Kalliope Consult
Rietveldlaan 9
3431 GD Nieuwegein
Tel: 06.12871927
kalliopeconsult@hetnet.nl